

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ПРІОРИТЕТНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF PROVIDING INFORMATION SECURITY AS A PRIORITY FUNCTION OF THE STATE

Іванчук Н.В., к.ю.н.,
старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності
та захисту прав інтелектуальної власності
Національна академія внутрішніх справ

Тараніч Є.А., к.ю.н.,
викладач циклу загальних та кримінально-правових дисциплін
Київського Центру первинної професійної підготовки «Академія поліції»
Навчально-науковий інститут № 1 Національної академії внутрішніх справ

У статті запропонований концептуальний підхід до забезпечення інформаційної безпеки в умовах глобалізації світу й сучасного розвитку теоретико-правової науки. Визначено, що інформаційна безпека України – це складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів.

Наголошено, що сучасна держава здійснює значний масив функцій, зміст яких є надзвичайно різноплановим, що знову виводить на перший план проблему характеристики сутності та призначення держави. Водночас, сучасна геополітика держав відзначається активним використанням інформаційних технологій, що надає можливість докорінно змінити форми і методи збройної боротьби й утвердити пріоритет інформаційного протистояння. На зміну старим стратегіям ведення війни прийшла нова, згідно з якою перемога досягається рішучим придушенням опору противника, руйнуванням його системи управління ще до початку бойових дій за допомогою дезінформації й пропаганди. На тлі останніх подій, які відбуваються в Україні з використанням інформації можна констатувати, що в країні ведеться інформаційна війна.

Встановлено, що мета забезпечення інформаційної безпеки України опосередковано відображається у пріоритетах національних інтересів. Важливе місце в системі засобів і методів державного забезпечення інформаційної безпеки посідає спектр методів управління та організації діяльності, які у поєднанні з правовими методами та засобами (переконання, примус, стимулювання) створюють механізми реалізації державної влади. Таким чином, пріоритетність досягнення мети визначена у Стратегії інформаційної безпеки та здійснюється визначеними стратегічними пріоритетами.

Ключові слова: інформаційна безпека, держава, забезпечення, правове регулювання, функція, національна безпека.

The article proposes a conceptual approach to ensuring information security in the conditions of world globalization and the modern development of theoretical and legal science. It was determined that the information security of Ukraine is an integral part of the national security of Ukraine, the state of protection of state sovereignty, territorial integrity, democratic constitutional order, under which the constitutional rights and freedoms of a person to collect, store, use and disseminate information, access to reliable and objective information, there is an effective system of protection and countermeasures against harm due to the spread of negative informational influences.

It is emphasized that the modern state performs a significant array of functions, the content of which is extremely diverse, which again brings to the fore the problem of characterizing the essence and purpose of the state. At the same time, the modern geopolitics of states is marked by the active use of information technologies, which provides an opportunity to fundamentally change the forms and methods of armed struggle and to establish the priority of information confrontation. The old war strategies have been replaced by a new one, according to which victory is achieved by resolute suppression of the enemy's resistance, destruction of his management system even before the start of hostilities with the help of disinformation and propaganda. Against the background of the latest events taking place in Ukraine with the use of information, it can be stated that an information war is being waged in the country.

It was established that the goal of ensuring Ukraine's information security is indirectly reflected in the priorities of national interests. An important place in the system of means and methods of state provision of information security is occupied by the spectrum of methods of management and organization of activities, which, in combination with legal methods and means (persuasion, coercion, stimulation), create mechanisms for the implementation of state power. Thus, the priority of achieving the goal is defined in the Information Security Strategy and is carried out by defined strategic priorities.

Key words: information security, state, provision, legal regulation, function, national security.

Постановка проблеми. Сучасне життя неможливо уявити без глибокого проникнення інформатизації в усі його сфери. Інформаційна розвиненість поступово стає однією з важливих складових, що визначають образ «сучасної людини», створюючи необхідну основу для її повноцінного існування. С кожним роком інформація набуває все більшого загальносуспільного значення, що надає особливу актуальність гуманітарним дослідженням явищ, нерозривно пов'язаних з нею.

Інформатизація сучасного суспільства передбачає проникнення інформаційних технологій практично в усі сфери суспільного життя, що надає домінуючого значення діяльності держави, пов'язаній із забезпеченням вільного обміну інформацією, інтеграцією у світове інформаційне суспільство, забезпеченням інформаційної безпеки та інші.

Однак, в умовах глобалізації інформаційного обміну і широкого впровадження інформаційних технологій в усіх сферах життєдіяльності суспільства України існує проблема захисту інформації, що обробляється в інформаційних, інформаційно-телекомунікаційних та автоматизованих системах від викликів і загроз у кібернетичному та віртуальному просторі, а також від кримінальних протиправних дій правопорушників. Тим більше, що у сучасному заінформатизованому суспільстві інформація стала не просто засобом комунікації, а й об'єктом діяльності людей, тому сьогодні її сутність вивчається багатьма галузями знань.

Забезпечення інформаційної безпеки України є однією з найважливіших функцій держави. Держава, маючи найбільші можливості впливу на суспільні відносини,

потенційно є найнебезпечнішим елементом, але водночас і основним стимулятором та організатором покращення умов функціонування суспільства. Тому, основою забезпечення високого рівня інформаційної безпеки повинна стати ефективна управлінська діяльність, яку доцільно розглядати в двох аспектах: як управління технічними системами та як вплив на соціальні процеси з метою досягнення поставлених цілей. У світлі розбудови глобального інформаційного суспільства другий аспект набуває особливого значення. Сучасна теорія соціального управління інтерпретує управлінську діяльність як підтримання цілісності будь-якої складної соціальної системи та забезпечення її оптимального функціонування і розвитку. Для врахування взаємозв'язку інформаційної безпеки і громадянського суспільства слушним буде її осмислення крізь призму теорії соціальних систем. Іншими словами, відображенням поєднання управлінського аспекту може стати осмислення інформаційної безпеки як стану інформаційної. Це покладає на державу особливу відповідальність і висуває найвищі вимоги до якості та ефективності її діяльності в інформаційній сфері, зокрема і до правового забезпечення інформаційних відносин.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичні та методологічні засади осмислення інформаційної безпеки в контексті внутрішніх функцій держави, гуманізації державної влади, становлення громадянського суспільства, затвердження принципу верховенства права, розвитку правової системи, знайшли свою відображення у працях К. І. Белякова, Є. В. Білозьорова, О. Д. Довганя, Р. А. Каложного, С. В. Кудіна, В. А. Ліпкана, І. І. Мотиля, О. В. Олійника, Н. М. Оніщенко, П. М. Рабіновича, О. О. Тихомирова, Т. Ю. Ткачука, О. В. Федорчук, А. Й. Француза, А. Є. Шевченка та ін. Водночас, у сучасних умовах геополітичних змін, трансформації інформаційних відносин у суспільстві, воєнного стану, забезпечення інформаційної безпеки набуло особливого значення й потребує додаткового опрацювання.

Виклад основного матеріалу. Сучасна держава здійснює значний масив функцій, зміст яких є надзвичайно різноплановим, що знову виводить на перший план проблему характеристики сутності та призначення держави. Водночас, сучасна геополітика держав відзначається активним використанням інформаційних технологій, що надає можливість докорінно змінити форми і методи збройної боротьби й утвердити пріоритет інформаційного протистояння. На зміну старим стратегіям ведення війни прийшла нова, згідно з якою перемога досягається рішучим придушенням опору противника, руйнуванням його системи управління ще до початку бойових дій за допомогою дезінформації й пропаганди. На тлі останніх подій, які відбуваються в Україні з використанням інформації можна констатувати, що в країні ведеться інформаційна війна.

Проблема безпеки як соціального явища виділяється як одна із глобальних проблем сучасності. Особливість цієї проблеми в тому, що вона носить метакомплексний характер, так як будь-яка соціальна проблема в кінцевому рахунку так чи інакше відображає один з аспектів безпеки.

Слід зазначити, насамперед, що згідно з теорією мотивації, яка обумовлює ієрархію потреб людини, безпека, поряд з фізіологічними потребами (в їжі, одязі тощо), є однією із головних потреб. Безпека є своєрідною характеристикою і необхідною умовою життєдіяльності та життєдатності особи, суспільства, держави.

В самому широкому плані категорія «безпека» характеризує такий стан людського суспільства, при якому забезпечується нормальне його існування (виживання) та розвиток. Безпека розуміється як критерій, обставина збереження об'єкта і надійності його функціонування.

Щоб охарактеризувати категорію безпеки більш повно неможливо не звернутись до філософсько-методоло-

гічного знання, а саме до законів і категорій діалектики (закони єдності і боротьби протилежностей, переходу кількісних змін в якісні та інше). Однак, зважаючи на особливу складність цієї філософської проблеми, використовувати в її розробці філософські закони і категорії слід не окремо, а через призму системного підходу, системних уявлень, які у сьогоденні досягли такого рівня, що думка про користь і важливість системного підходу у розв'язанні широкого кола проблем вийшла за межі спеціальних наукових істин і стала звичною, загальновизнаною.

Класичним науковим визначенням безпеки може бути формулювання, запропоноване американським політологом А. Уолферсом: «Безпека в об'єктивному плані припускає відсутність загроз набутих цінностям, в суб'єктивному – відсутність страху відносно того, що цим цінностям буде завданий збиток» [1]. З даного визначення випливає, що безпека – це умова існування особи, суспільства і держави, яка дозволяє зберігати накопичені цінності.

Дослідження функцій держави, її сутності та змісту безпосередньо залежать від мети, поставленої перед державою, завдань, які є найбільш актуальні для неї на певному історичному етапі розвитку суспільства. Мета діяльності держави – це виражена воля суспільства, що спрямована на досягнення бажаних результатів, зумовлених рівнем розвитку суспільства. Вона уособлює собою прагнення досягти змін якісного і кількісного характеру відповідно до об'єктивних закономірностей розвитку суспільства, його можливостей та потреб. Вища мета держави це загальний стратегічний напрям її діяльності. На відміну від основних функцій, які є напрямками діяльності у певних сферах, вона представляє собою єдиний загальнодержавний напрям діяльності на певному етапі розвитку суспільства і держави. Функції, завдання держави, як правило, підкоряються єдиній меті. Саме мета держави є визначальною і впливає на зміст функцій і завдань держави, породжує необхідну реалізацію відповідних функцій [2].

Розповсюдження саме функціонального підходу визначило пріоритетність використання такої характеристики призначення держави як її функцій та нерозривно пов'язаних з нею понять форм і методів реалізації функцій держави [3, с. 158–159]. Термін «функція» введено в науковий обіг ученими-теоретиками для означення залежності одних процесів або їх змін від інших й під ними розуміють основні напрями діяльності держави, які розкривають її соціальну сутність і призначення у суспільстві. Основні функції безпосередньо характеризують соціальну сутність і призначення, а неосновні її безпосередньо не розкривають [4, с. 14]. Функції держави перебувають у безпосередній залежності від її соціального призначення і мають відповідати цьому призначенню. Але, ці поняття хоч і близькі між собою, проте не співпадають. Соціальне призначення держави визначає перед усім її історична місія, що робить працю державних органів цілеспрямованою, дає їм загальну спрямованість. Відповідно в межах історично визначеного соціального змісту функції конкретизуються сутністю держави.

Виходячи з таких правових положень, варто підтримати П. М. Рабіновича й виділити три рівні існування функцій сучасної держави, а саме: ідеологічний – відбиття функцій держави у суспільній свідомості як необхідності державної діяльності у певному напрямку, важливого для розвитку суспільства, і зумовленої неможливістю її здійснення інститутами громадянського суспільства; інституціональний (нормативний) – відображення необхідності державної діяльності в сукупності взаємопов'язаних правових норм; практичний (правозабезпечувальний) – втілення функцій держави у її практичній діяльності [5].

Із зростанням науково-технічного прогресу та розгортанням науково-технічної революції, яка дала поштовх для розвитку сфер комп'ютерних технологій, на «тере-

нах наукових знань» з'являється нова наука, яка у США і Англії отримала назву «computer science» (комп'ютерна наука), а у Франції – «infomatik» (інформатика), вчені якої до предмету дослідження віднесли й термін «інформація», під яким стали розуміти відомості, які є об'єктом зберігання, передачі й перетворення, один із важливих ресурсів, без якого неможливе функціонування систем різного призначення [6, с. 6].

У науковій, юридичній літературі даному поняттю також приділено достатньо уваги, що зумовлюється тим великим обсягом визначень, у більшості випадків різних за значенням, що у неї наводиться. Але, незважаючи на це, як науковцями, так і практиками з різних галузей знань поняття інформація розглядається через категорію «інформаційна безпека» [7, с. 54].

Відповідно до ст. 17 Конституції України забезпечення інформаційної безпеки, поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності, визнається однією з найважливіших функцій держави і справою всього Українського народу [8]. Виходячи з цього, забезпечення інформаційної безпеки доцільно розглядати як цілеспрямовану діяльність, домінуючим, але не єдиним елементом об'єктно-суб'єктного складу якої є держава. Така інтерпретація враховує синергетичні тенденції розвитку сучасного суспільства та субсидіарні особливості його взаємодії з державою і в повній мірі відповідає положенням теорії держави і права, згідно з якими функції держави розуміються як напрями, сторони або види державної діяльності [9, с. 313–314].

Поняття «інформаційна безпека» у загальному розумінні, розглядається як безпека інформації [10, с. 131], яка законодавчо закріплена у положеннях відповідних нормативно-правових актів, які направлені на захист або безпеку певного виду інформації. До такої інформації справедливо було б віднести й інформацію з обмеженим доступом, захист якої, як зазначає К. І. Беляков, є одним з першочергових завдань забезпечення національної інформаційної безпеки України [11, с. 267–276].

Відповідно до Стратегії інформаційної безпеки визначені актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на протидію таким загрозам, захист прав осіб на інформацію та захист персональних даних. Метою Стратегії є посилення спроможностей щодо забезпечення інформаційної безпеки держави, її інформаційного простору, підтримки інформаційними засобами та заходами соціальної та політичної стабільності, оборони держави, захисту державного суверенітету, територіальної цілісності України, демократичного конституційного ладу, забезпечення прав та свобод кожного громадянина [12]. За такого стратегічного підходу належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом [13].

Якщо говорити про інформаційні заходи оборони держави, то це сукупність скоординованих дій, які готуються та здійснюються суб'єктами забезпечення національної безпеки і оборони України в мирний час, в особливий період, в умовах воєнного або надзвичайного стану щодо прогнозування та виявлення інформаційних загроз у воєнній сфері, запобігання, стримування та відсічі збройній агресії проти України, протидії інформаційним загрозам з боку держави-агресора, а також здійснення інших необхідних дій в інформаційному протисторстві.

Специфічна природа інформаційної безпеки вимагає обрання і застосування особливих методів наукового дослідження і полягає в імплементації фахового знання про такі методи й інструменти пізнання правової реальності, закономірності розвитку і функціонування правових механізмів, а також їх застосування для об'єктивного відтворення правової природи досліджуваних явищ і процесів при формуванні понятійно-категоріального апарату [14, с. 83–84].

Розвиток методів обміну та поширення інформації, пов'язаний з безпрецедентними темпами науково-технічного прогресу у галузі телекомунікаційних технологій, призвів до виникнення практично необмежених можливостей маніпулювання свідомістю індивідів за допомогою поширення неправдивої або викривленої інформації. Все частіше, для розпалювання масштабних соціальних конфліктів, інформація використовується як зброя масового ураження, ефективність дії якої залежить від рівня розвитку індивідів та їх обізнаності з політичною ситуацією [15, с. 53].

В умовах відсутності своєчасної та достовірної інформації людина стає роззброєною перед дезінформаційним впливом, не може адекватно сприймати й осмислювати ризикоманітні загрози її існуванню та відповідати на них. Разом із розвитком інформаційно-комунікаційних мереж, зокрема швидкісного Інтернету, це створює сприятливі умови для діяльності іноземних спецслужб і політичних організацій по розповсюдженню дезінформації з метою впливу на суспільну думку та маніпулювання масовою свідомістю, що стає однією з пріоритетних загроз інформаційній безпеці.

Водночас, інформаційні технології охопили всі сфери сучасного суспільного життя, поставивши існування людини в повну залежність від нормального функціонування інформаційно-комунікаційних систем. Під впливом цього фактору важко спрогнозувати наслідки від зниження рівня інформаційної безпеки в одній окремій галузі діяльності, оскільки це миттєво може поширитися і на всі інші галузі. Тому забезпечення інформаційної безпеки повинно стати одним з пріоритетних завдань соціальної політики [16, с. 93].

Сьогодні інформаційна сфера є інтегруючою основою життєдіяльності суспільства, а забезпечення інформаційної безпеки визнається однією з концептуальних засад його подальшого розвитку. За таких умов особливого значення набуває формування виваженої державної інформаційної політики на основі системних наукових досліджень явищ інформаційної сфери, провідне місце серед яких займає інформаційна безпека.

Забезпечення інформаційної безпеки є комплексною різноплановою діяльністю. Державі як єдиному організатору суспільного життя, що має у своєму активі правові засоби, відводиться особлива роль у процесах забезпечення інформаційної безпеки. Значний вклад в усвідомлення особливостей державного забезпечення інформаційної безпеки вносить дослідження його змістовних характеристик [17, с. 7].

Тому, неدارма стратегічною ціллю № 1 у Плані заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року визначено протидію дезінформації та інформаційним операціям, насамперед держави-агресора, спрямованим, серед іншого, на ліквідацію незалежності України, повалення конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання національної, міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі та ненависті, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини і громадянина [18].

Висновки. Забезпечення інформаційної безпеки нерозривно пов'язано із становленням інформаційного і громадянського суспільства та розбудовою правової

держави. Держава посідає особливе місце серед суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки, оскільки тільки вона, виступаючи сувереном, здатна сформуванати цілісну національну політику забезпечення інформаційної безпеки, що враховуватиме і наявні та потенційні інтереси суспільства, і особливості міжнародного становища держави. Ефективність державної діяльності в таких умовах безпосередньо залежить від якості її правового забезпечення.

Інформаційна безпека України – це складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів.

Забезпечення такої безпеки є пріоритетною функцією держави, спрямованість якої визначається інформаційним розвитком. Належний рівень сталого розвитку інформаційної безпеки зумовлюється сукупністю правових умов, спрямованих на оптимальне функціонування та розвиток суб'єктів інформаційного простору в частині законності та доцільності. Остання має розглядатися як особливий предмет інформаційних відносин, важливий засіб та, водночас, об'єкт державно-правового забезпечення інформаційної безпеки.

Встановлено, що мета забезпечення інформаційної безпеки України опосередковано відображається у пріо-

ритетах національних інтересів. Важливе місце в системі засобів і методів державного забезпечення інформаційної безпеки посідає спектр методів управління та організації діяльності, які у поєднанні з правовими методами та засобами (переконання, примус, стимулювання) створюють механізми реалізації державної влади. Таким чином, пріоритетність досягнення мети визначена у Стратегії інформаційної безпеки та здійснюється шляхом ужиття заходів щодо стримування та протидії загрозам інформаційній безпеці України та нейтралізації інформаційної агресії, у тому числі спеціальних інформаційних операцій держави-агресора, спрямованих на підірив державного суверенітету, територіальної цілісності України, забезпечення інформаційної стійкості суспільства та держави, створення ефективної системи взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством, а також розвиток міжнародної співпраці у сфері інформаційної безпеки на засадах партнерства та взаємної підтримки [12].

Враховуючи такий концептуальний підхід, інформаційна безпека як результат комплексної державної діяльності і як стан оптимального функціонування і розвитку суб'єктів в інформаційній сфері потребує комплексної оцінки через систему показників інформаційної безпеки (критерії та показники, що відображають технологічну сторону безпеки й рівень інформаційного розвитку суспільства, а також наявні та потенційні можливості до забезпечення безпеки) – найбільш значущих параметрів, що надають загальне уявлення щодо інформаційної системи держави, її стійкості, ефективності, здатності до розвитку тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Wolfers A. *Discord and Collaboration. Essay of International Politics*. Foreword by Reinhold Niebuhr; Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1962. 240 p.
2. Оніщенко Н. М. *Правова система: проблеми теорії*. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 349 с.
3. Тихомиров О. О. *Забезпечення інформаційної безпеки як функція держави: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01*. Київ, 2011. 234 с.
4. Мотиль І. І. *Основні внутрішні функції української держави : монографія*. Київ : ТОВ «ВБ» Аванпост-Прим», 2008. 183 с.
5. Рабінович П. М. *Основа загальної теорії держави та права: навч. посіб. вид. 5-те зі змін*. Одеса: Юрид. літ-ра, 2002. 232 с.
6. Ліпкан В. А. *Систематизація інформаційного законодавства*. Київ : Акад. наук вищої освіти України ФОР, 2012. 304 с.
7. *Інформаційна безпека України: глосарій / заг. ред. Р. А. Калюжний*. Київ : Текст, 2004. 136 с.
8. Конституція України від 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Ткачук Т. Ю. *Правове забезпечення інформаційної безпеки в умовах євроінтеграції України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07*. Ужгород, 2019. 487 с.
10. Ліпкан В. А. *Адміністративно-правове регулювання національної безпеки України : монографія*. Київ : Текст, 2008. 440 с.
11. Беляков К. І. *Інформація з обмеженим доступом: проблеми законодавчого регулювання*. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2004. № 6. С. 267–276.
12. Стратегія інформаційної безпеки: Указ Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>
13. Ботвінкін О. В., Ворожко В. П. *Інформація з обмеженим доступом, що не є державною таємницею в законодавстві України: аналітичний огляд*. Київ : НА СБ України, 2006. 96 с.
14. Нашинець-Наумова А. Ю. *Інформаційна безпека: питання правового регулювання: монографія*. Київ : «Гельветика», 2017. 168 с.
15. Оніщенко С. В., Білько С. С. *Загрози інформаційній безпеці національної економіки*. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2022. № 11–12. С. 50–56.
16. Довгань О. Д., Ткачук Т. Ю. *Концептуальні засади законодавчого забезпечення інформаційної безпеки України*. *Інформація і право*. 2019. № 1 (28). С. 86–99.
17. Француз А. Й., Кудін С. В., Федорчук О. В. *Сутність інформаційної безпеки України*. *Право. ua*. 2022. № 4. С. 5–10.
18. План заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2023 р. № 272-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR230272?an=7>